

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα ΠΠ

ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ 20^ο ΑΙΩΝΑ

Ενότητα 5: Ελληνικός υπερρεαλισμός

Άννα-Μαρίνα Κατσιγιάννη

Τμήμα Φιλολογίας

Σκοποί Ενότητας

Βασικός σκοπός της πέμπτης διδακτικής ενότητας είναι να ενημερωθούν οι φοιτητές για το ιστορικό και πνευματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εμφανίστηκε το υπερρεαλιστικό κίνημα στην Ελλάδα και να έρθουν σε επαφή με τις πρώτες εκδηλώσεις και τους κύριους εκφραστές του ελληνικού υπερρεαλισμού.

Περιεχόμενα ενότητας

- Το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε ο ελληνικός υπερρεαλισμός.
- Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα.

Περιγραφή μαθήματος

Στην πέμπτη διδακτική ενότητα οι φοιτητές θα εξοικειωθούν με τον ελληνικό υπερρεαλισμό. Πιο συγκεκριμένα στο μάθημα θα παρουσιαστεί το ιστορικό και πνευματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε το υπερρεαλιστικό κίνημα. Επίσης, οι φοιτητές θα έρθουν σε επαφή με τις πρώτες εκδηλώσεις και τους κύριους εκφραστές του ελληνικού υπερρεαλισμού.

Το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε ο ελληνικός υπερρεαλισμός

- Ο υπερρεαλισμός εμφανίστηκε στα χρόνια του **μεσοπολέμου**, μια περίοδο κατά την οποία σημειώνονται οι μεγαλύτερες μεταβολές στη δομή και την οργάνωση του ελληνικού κράτους, στην ανάπτυξη της οικονομίας, στην εικόνα που έχουν οι Έλληνες για τον εαυτό τους και στο πώς φαντάζονται τη σχέση Ελλάδας και ελληνισμού.
- Στη γραμματολογική σκηνή δραστηριοποιούνται πολυάριθμοι και σημαντικοί λογοτέχνες και κριτικοί της **γενιάς του '30**: Παλαμάς, Καβάφης, Καρυωτάκης, Σικελιανός, Βάρναλης, Σεφέρης, Ρίτσος, Εμπειρικός, Ελύτης, Εγγονόπουλος, Στ. Δούκας, Καζαντζάκης, Άγρας, Καραντώνης, Δημαράς, κ.ά.
- Στο επίπεδο των ιδεών διαμορφώνεται ένας συστηματικός διάλογος για τη σχέση «παραδοσιακής» ή «παλαιότερης» και «σύγχρονης» ή «νεότερης» ποίησης, καθώς παρατίθενται και οι απόψεις για την έννοια της «ελληνικότητας».

Το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε ο ελληνικός υπερρεαλισμός

Η γενιά του '30

Πηγή:

<http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/529,1882/>

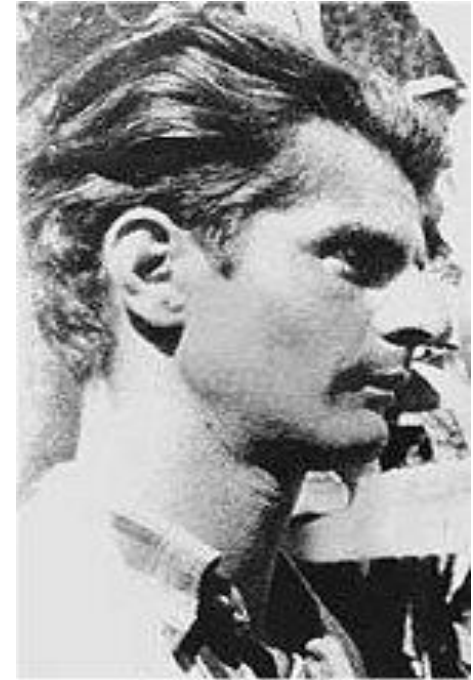
Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

- Ο υπερρεαλισμός εμφανίστηκε στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1930. Στα έτη 1935 – 1938 έγινε μια συστηματική προσπάθεια διάδοσης του υπερρεαλισμού από τους: Εμπειρίκο, Κάλας και Εγγονόπουλο.
- Το κίνημα λειτούργησε ως απόπειρα κριτικής στο Ν γλωσσικό, φιλοσοφικό και επιστημονικό θετικισμό και ως προσπάθεια θέσπισης ενός νέου λογοτεχνικού και κριτικού παραδείγματος στη νεοελληνική λογοτεχνία.
- Αναπτύχθηκε ως μια θεωρία για τη λογοτεχνία με επίκεντρο τη σχέση του παρόντος με το παρελθόν και είχε στόχο την κατασκευή ενός εναλλακτικού προτύπου για τη φιλοσοφική, λογοτεχνική και εικαστική παράδοση.

Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

- Οι κυριότεροι εκφραστές του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα είναι οι:
 1. **Ανδρέας Εμπειρικός**
 2. **Νίκος Εγγονόπουλος**
 3. **Ο ποιητής, κριτικός και δοκιμιογράφος Νικόλας Κάλας (Νίκος Καλαμάρης).**
- Υπάρχουν βέβαια και άλλοι λογοτέχνες, οι οποίοι διαμόρφωσαν την ποιητική τους φυσιογνωμία με άξονα τον υπερρεαλισμό, χωρίς να είναι υπερρεαλιστές, όπως για παράδειγμα ο Οδυσσέας Ελύτης.

Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

Πηγές:

- <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:AE1920.jpg>
- <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGYM-C105/65/529,1882/>
- <http://users.sch.gr/mikros82/articles/bios/un-poets/item/1133-nikalas?showall=1>

Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

- Οι δύο βασικοί δίαυλοι του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα είναι ο **Μαρξισμός** και η **Ψυχανάλυση**.
- Η κριτική δυσκολεύεται να ορίσει τον «ελληνικό υπερρεαλισμό» γιατί:
 - α) οποιοσδήποτε νεωτερικός ποιητής εγγράφεται στον κατάλογο των υπερρεαλιστών μετά το 1930.
 - β) εκτός από την *Υψικάμινο* δεν είναι προφανείς οι δεσμοί που συνδέουν το έργο του Εμπειρικού με τις αρχές του υπερρεαλισμού.

Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

- Για να θεωρείται κανείς υπερρεαλιστής πρέπει:
 - α) να δηλώνει ότι εντάσσεται στο διεθνές υπερρεαλιστικό κίνημα,
 - β) να ανθίσταται σε ιδεολογήματα εθνικής ιδιαιτερότητας.
- **Κοινές πρακτικές των υπερρεαλιστών:**
 - Κριτική στη γλωσσική ορθοδοξία (τόσο στους δογματικούς δημοτικιστές, όσο και στην καθαρεύουσα).
 - Στοχεύουν στην ανατροπή της ιεράρχησης της λογοτεχνίας και του κανόνα, τον οποίο είχε επιβάλει η κριτική της εποχής.

Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

- Η προϊστορία της έλευσης του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα:

A) Τα δημοσιεύματα του Κάλας:

- i) εισάγουν τον μαρξισμό και την ψυχανάλυση στη λογοτεχνική κριτική,
- ii) ασκούν κριτική στον γλωσσικό θετικισμό,
- iii) αναδεικνύουν τον Καβάφη ως τον κυρίαρχο νεωτερικό ποιητή έναντι του Παλαμά.

B) Η επαφή του Ανδρέα Εμπειρικού με τον γαλλικό υπερρεαλισμό και τους Γάλλους ψυχαναλυτές. Μεταξύ άλλων, γνώρισε τον Ρενέ Λαφόργκ, τον Μπρετόν, τον Ελυάρ και τον Αραγκόν.

Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

Σημαντικές ημερομηνίες:

- **1935:** ο Ανδρέας Εμπειρικός πραγματοποιεί την «Περί σουρρεαλισμού» διάλεξή του στην Αθήνα και δημοσιεύει τη συλλογή *Υψικάμινος*, γραμμένη σε αυτόματη γραφή.
- **1937:** δημοσίευση του δοκιμίου του Ν. Κάλας για τις σχέσεις υπερρεαλισμού και ρομαντισμού «Για τις δίχως τέλος κατακτήσεις του Ρομαντισμού».
- **1937:** ο Ανδρέας Εμπειρικός δημοσιεύει τη συλλογή *Ενδοχώρα*.

Ο υπερρεαλισμός στην Ελλάδα

Σημαντικές ημερομηνίες:

- **1938:** ο Νίκος Εγγονόπουλος δημοσιεύει τη συλλογή *Μην ομιλείτε εις τον οδηγόν*.
- **1939:** ο Νίκος Εγγονόπουλος δημοσιεύει τη συλλογή *Τα κλειδοκύμβαλα της σιωπής*. ο Εμπειρικός οργανώνει την πρώτη ατομική έκθεση ζωγραφικής του Εγγονόπουλου, στο σπίτι του Κάλας.
- **1939:** ο Εμπειρικός γράφει το *Αμούρ Αμούρ* που θα δημοσιευτεί αντί προλόγου στα *Γραπτά ή Προσωπική μυθολογία*, το 1960.

Υπερρεαλισμός

Βιβλιογραφία (επιλογή)

- Φραγκίσκη Αμπατζοπούλου, *...δεν άνθησαν ματαίως. Ανθολογία υπερρεαλισμού*, Αθήνα, Νεφέλη, ²1980.
- Ζαχαρίας Ι. Σιαφλέκης, *Από την νύχτα των αστραπών στο ποίημα – γεγονός*, Αθήνα, Επικαιρότητα, 1989.
- Σωτήρης Τριβιζάς, *Το σουρρεαλιστικό σκάνδαλο· Χρονικό της υποδοχής του υπερρεαλιστικού κινήματος στην Ελλάδα*, Αθήνα, Καστανιώτης, 1996.
- Τάκης Καγιαλής, «Μοντερνισμός και πρωτοπορία: η ταυτότητα του ελληνικού υπερρεαλισμού», *Εντευκτήριο*, τχ. 39 (καλοκαίρι-φθινόπωρο 1997) 62-78.
- Μιχάλης Χρυσανθόπουλος, *«Εκατό χρόνια πέρασαν και ένα καράβι»· ο ελληνικός υπερρεαλισμός και η κατασκευή της παράδοσης*, Αθήνα, Άγρα, 2012.
- Νίκη Λοϊζίδη, «Σουρρεαλισμός: η τελευταία αναλαμπή της ευρωπαϊκής διάνοησης», *Σύγχρονα θέματα*, τχ. 118-119 (Ιούλιος-Δεκέμβριος 2012) 13-18.

•

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Άννα-Μαρίνα Κατσιγιάννη, Τίτλος μαθήματος: «Πρωτοπορίες στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία και στην τέχνη του 20^{ού} αιώνα. Ενότητα 5: Ελληνικός υπερρεαλισμός».

Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<https://eclass.upatras.gr/courses/LIT1853/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει) μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

